

FEVZİYE MEKTEBİ'NİN 25.YIL KUTLAMALARINDA OKUNAN BİR ŞİİR ÜZERİNE

Ahmet MEHMETEFENDIOĞLU*

Özet

Selanik'te eğitim hayatına başlayan Fevziye Mektepleri Türk eğitim tarihinde önemli bir yer tutmaktadır. Okulun mezunları arasında yakın dönem Türk tarihinde önemli roller üstlenmiş birçok kişi bulunmaktadır. İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin önde gelen birçok üyesi bu okulda görev almıştır. Okulun 1909 yılında kuruluşunun yirmi beşinci yılı etkinlik törenlerinde okunan bir şiir, okulun İttihat ve Terakki kadrolarına nasıl baktığını göstermesi bakımından önemli ipuçları vermektedir.

Anahtar Kelimeler: Selanik, II. Meşrutiyet Devri, Fevziye Mektepleri, Eugène A. Chevallier.

ON A POEM READ FOR THE 25TH ANNIVERSARY OF THE "FEVZİYE" SCHOOLS

Abstract

The "Fevziye" Schools (Fevziye Mektepleri) which started its educational activities first in Salonica occupies an important place in the Turkish history of education. Among the alumni of the schools stand several prominent figures of the contemporary Turkish history. Several influential names of the Ottoman Committee of Union and Progress had teaching posts in the schools. A poem read at the 25th anniversary of the schools, in 1909, points out the institution's perception of the Unionist figures of the era.

Keywords: Selanik, II. Constitutional Era, Fevziye Schools, Eugène A. Chevallier.

* Yard. Doç. Dr., Dokuz Eylül Üniversitesi, Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Enstitüsü, (ahmet.mehmetefendioglu@deu.edu.tr).

1908’de Meşrutiyet’in yeniden ilan edilmesi, İttihat ve Terakki Cemiyeti için beklenmedik bir başarıydı. Hüseyin Cahit Yalçın’ın ifadesiyle 1908 yılında saraya karşı güzel bir blöf çekilmiş ve “*iskambil kâğıtlarından oluşan istibdat*” yönetimi de bu blöf karşısında teslim olmuştu¹. Otuz yılı aşkın süren ağır bir istibdat döneminin sona ermesiyle birlikte sadece İttihatçılar için değil tüm Osmanlılar için yeni, ümitli fakat bilinmeyenleri fazla olan bir dönem başlayacaktı.

1908 meşruti rejiminin kurucusu ve dönemin en önemli siyasi aktörü olan İttihat ve Terakki’nin doğuşu, gelişimi ve üstlendiği rol üzerine tarih literatürü içerisinde birçok farklı görüş bulunmaktadır². İstibdat devrinin sona ermesi ve anayasanın yeniden yürürlüğe girmesi ile sonuçlanan 1908 hareketinin nedenleri ve sonuçları üzerine birbirinden farklı görüşlere sahip olan araştırmacıların neredeyse ortak yargıya vardıkları tek konu ise meşrutiyetin ikinci kez ilanına neden olan sürecin “*Balkan esintileri*” taşınmasına ilişkindir. Hiç kuşkusuz bu esintilerin içinde “*Kâbe-i hürriyet*” Selanik önemli bir yer tutar.

İstibdat yönetimine karşı büyük bir zafer elde eden Cemiyetin böylesine büyük bir güce erişmesinde, Selanik’in ayrı bir yeri ve önemi vardır. Cemiyet; kendisine iktidar yolunu açan hareketinin örgütlenmesini burada gerçekleştirmiş, eylemlerini burada planlamış, kadrolarını, alt yapısını ve ideolojik merkezini burada oluşturmuştur³.

İttihat ve Terakki’nin Selanik kökenli önemli isimlerinden Mithat Şükrü Bleda; dönem içerisinde, Selanik’e *Kâbe-i hürriyet*, İstanbul’a ise *Kahpe Bizans* denildiğini ifade etmektedir⁴. Hiç kuşkusuz bu ifade; kentin hürriyet ve özgürlük kavramlarına yüklediği anlama dikkat çekerken, dönem içerisinde İttihatçıların ruh halini yansıtması açısından da önemlidir.

Yüzyılın sonlarına doğru Selanik; coğrafi konumundan kaynaklanan avantajla, bölgenin ticari pazarı haline gelmiş, ekonomik etkinliğin beraberinde getirdiği sosyal ve kültürel gelişme ile kozmopolit bir yapıya ulaşmıştır. 1895 tarihinde, 120.000 nüfusa sahip olan kent; sanayi yapılanması yanında İmparatorluğun hiçbir bölgesinde görülemeyecek kadar modern eğitim kuruluşlarına sahip olması ile dikkatleri çekmekteydi⁵.

1873 yılında kentin ilk özel Müslüman-Türk İlkokulu olarak eğitim hayatına başlayan *Şemsi Efendi Mektebi*, kentin kozmopolit yapısı içinde “*usul-i cedid*” ile eğitim yapan bu eğitim kurumlarının ilk öncüsüydü. Okul, Şemsi Efendi’nin öncülüğünde Selanik eşrafının katılımı ve diğer hayırseverlerin yardımlarıyla kurulmuştu. Okul daha sonra yaygın olarak bilinen adıyla *Selanik Terakki Mektebi* olarak anılacaktı⁶.

1 Hüseyin Cahit Yalçın, “*Meşrutiyet Hatıraları*”, *Fikir Hareketleri*, Sayı: 77, 11 Nisan 1935, s.390.

2 Aykut Kansu, *1908 Devrimi*, İstanbul, 1995, s.s.1-35.

3 İlhan Tekeli-Selim İlkin, “*İttihat ve Terakki Hareketinin Oluşumunda Selanik’in Toplumsal Yapısı ve Belirleyiciliği*”, *Türkiye’nin Sosyal ve Ekonomik Tarihi*, Ankara, 1980, s.s.351-362.

4 Mithat Şükrü Bleda, *İmparatorluğun Çöküşü*, İstanbul, 1979, s.s.8-15.

5 Mark Mazower, *Selanik Hayaletler Şehri*, İstanbul, 2007.

6 Mehmet Ö.Alkan, *İmparatorluk’tan Cumhuriyet’e Selanik’ten İstanbul’a Terakki Okulları (1876-2000)*, İstanbul, 2000.

Kısa bir süre de büyük ilgi gören ve başarıya ulaşan bu okul, başka yeni okulların açılmasına ilham kaynağı olmuştu. Yine “*usul-i cedit*” ile eğitim hayatına başlayan bir diğer okul da Mısırlızadelerden Mümeyyiz Tefik Efendi önderliğinde 1885'te Selanik'in Kâtip Muslihiddin Mahallesinde *Feyz-i Sıbyan* ya da bugün yaygın olarak bilinen ismi *Fevziye Mektebi* ismiyle eğitime başladı⁷.

Selanik kökenli birçok İttihatçının eğitim hayatına başladığı ya da öğretmen olarak görev yaptıkları bu iki okul İttihat ve Terakki'nin 1889'dan 1908'e kadar uzanan örgütlü mücadelesine de yakından tanıklık etti. İttihat ve Terakki'nin 1908'de iktidara gelmesinden sonraki siyasi gelişmelerden de çok yakından etkilenen bu okullar İttihatçıların düşüncelerine ve lider kadrolarına ve politikalarına her ortamda destek verdiler.

Öyle ki; Terakki Mektebi bazı yayınlarında hürriyetçi ve meşrutiyetçi gençler yetiştirmek ve bunların meşrutiyeti ilan ettirenlerin arasında olmasıyla övünecekti.⁸ Cavid Bey örneğinde olduğu gibi kimi zamanda kaderlerini belirlediler. Fevziye Mektebinin altıncı müdürü olan ve okulda derslerde veren Cavid Bey meşrutiyetin ilanından sonra bu görevinden ayrılarak Selanik milletvekili olarak siyasete atıldı.⁹

Selanik'ten gelen askeri birliklerin bastırdığı 31 Mart'ın yarattığı sıkıntıların izlerinin silinmeye başladığı ve İttihatçıların tam anlamıyla yönetime kadrolarına yerleşmeye başladığı bir dönemde, 14 Aralık 1909 tarihinde kuruluşunun yirmi beşinci yılını büyük bir katılımla kutlayan Kâbe-i Hürriyet'in seçkin okullarından Fevziye Mektebi'nde meşrutiyete ve kadrolarına duyulan inanç ve bağlılık bir kez daha dile getirilmiştir¹⁰.

Selanik Mebusu Rahmi Bey

7 Mert Sandalcı, *Feyz-i Sıbyan'dan Işık'a, Fevziye Mektepleri*, İstanbul, 2005; Mustafa E. Elöve, *Bir Demet Işık*, İstanbul, 1991.

8 Alkan, *a.g.e.*, s.94.

9 Sandalcı, *a.g.e.*, s.s.70-71.

10 *Bahçe*, İkinci Sene Üçüncü Cilt Numara: 13, (5 Kânunuevvel 1325), s.s.201-206. Bahçe dergisinin bu sayısına ulaşmamı sağlayan meslektaşım Dr. İ.Ardı Odabaşı'ya teşekkür ederim.

Bu bağıllık, okula yakınlığıyla tanınan ve kutlama etkinliklerini tüm ayrıntılarıyla veren Bahçe Dergisi'nin ifadesine göre “*Şehrimiz mekâtib-i hususiyesi arasında en mümtaz ve en güzide bir mevki' iktisab eden Fevziye Mektebi'nin geçen gün tevzi'-i mükâfat ve yirmi beşinci sene-i devriye merasimi kâmil-i ihtişam ve tantana ile icra*” olunan töreninde okulun Fransızca öğretmeni Eugène A. CHEVALLIER tarafından kaleme alınan ve yine kendisi tarafından okunan *Genç Türkiye* başlıklı şiirle ifade edilmiştir.¹¹

Törende okunan ama basında yer almayan bu şiir matbu bir metin halinde törene katılanlara dağıtılmıştır. Elimizde bulunan ve çevrisini verdiğimiz metin İttihat ve Terakki'nin güçlü isimlerinden Selanik Milletvekili Rahmi Bey'e yazarı tarafından imzalanarak verilmiştir.¹²

Selanik'teki Fevziye ve daha öncesinde de Terakki Mekteplerinde¹³ Fransızca öğretmeni olarak görev aldığını öğrendiğimiz Eugène A. CHEVALLIER'in¹⁴ Fevziye Mektebinin yirmi beşinci yılı münasebeti ile 14 Aralık 1909 tarihinde okumuş olduğu *Genç Türkiye* başlıklı şiir dönemin siyasal ve sosyal olaylarına yapmış olduğu göndermeler ile dikkati çekmektedir.

Metin incelendiğinde ilk dikkati çeken unsur şiirin 1909 tarihinden önce yazılmış olma olasılığıdır. 1909 Mart ayında hayatını kaybeden Manyasizade Refik Bey'e yapılan atıf ve 1909 Nisan ayı içerisinde hal edilmiş olan padişah II. Abdülhamit'e hitaben söylenen “*Senin tahammül edilemeyen Yıldız'ını rüzgâra atacağız*” ifadesi ve yine şiirde Şevket olarak çok kısa atıfta bulunulan fakat 31 Mart ayaklanmasını takip eden günlerden şiirin okunduğu Aralık 1909 tarihini de içerisinde alan günlerde ismi tam bir efsaneye dönüşen Hareket Ordusu Kumandanı Mahmut Şevket Paşanın geçiştirilmesinin yarattığı izlenim, şiirin 1908 Temmuzunu takip eden devrim günlerinin heyecanı içerisinde yazılmış olduğu izlenimini vermektedir.

Avrupalıların gözünde Genç Türkler olarak tanınan İttihatçıların oluşturmaya çalıştığı yeni düzeni “Genç Türkiye” olarak ifade etmesi Fransız asıllı şairin gözünden dönemin nitelenmesini vermesi açısından son derece dikkat çekicidir. İstibdat yönetimi ve dönemi hakkında yapılan değerlendirmelerin; canı, asi, zorba, utanç, sürgün, esaret ve ıstırap tanımlamalarının intikam vurgusu ile sürdürülmesi ve anayasa kavramı ile son bulması ilgiyle karşılanmalıdır.

Şairin, Hıristiyan ve Müslümanlara ortak çağrıda bulunması dönemin Osmanlılık ve birlik fikrine bir gönderme olarak ele alınabilir.

11 *Bahçe, ...*, s.s.201-206.

12 Bu makaleye konu olan dört sayfalık şiir, törende hazır bulunmayan Selanik Mebusu Rahmi Bey'e imzalanarak daha sonra verilmiş olmalıdır. Şiirin orijinal metni Rahmi Bey'in gelini Esma Arslan'da bulunmaktadır. Belgenin yayınlanmasına verdikleri izinden dolayı kendilerine teşekkür ederim.

13 Alkan, *a.g.e.*, s.83'deki bilgiye göre 1906 yılında bu okulda Fransızca öğretmeni.

14 Tüm araştırmalarımıza rağmen Eugène A. Chevallier hakkında daha fazla biyografik bilgi bulmak mümkün olmadı.

EKLER

*Souvenirs de
Chavallier*

LA JEUNE TURQUIE

*Accroupi sur les bords enchanteurs et sablonneux
De cette mer aux flots éternellement bleus,
Le Turc languissamment courbait sa vieille tête.
Pâle, inerte, défait, oubliant sa valeur,
Il semblait maladif et brisé de douleur,
Tandis que de son âme émergeait, toute prête,
L'ardente tempête .*

*Il était là, sans voix, et comme épouvanté
De se trouver ainsi, dans son adversité,
Devant cette eau si calme, et si vive peut-être.
Fléchissant sous le joug d'un pouvoir criminel,
Et sentant son long mal devenir éternel,
Il n'avait qu'un moyen : mourir ou disparaître,
Ou plutôt . . . renaître !*

*Après avoir jeté, sur le morne horizon,
Des regards d'où pouvait s'éteindre la raison,
Il voulut mais ne put repousser ses alarmes,
Et, sans espoir, en proie aux plus tristes douleurs,
Il plaignit son pays, gémit sur ses malheurs,
Et l'on vit, sur ses cils, briller, comme deux charmes,
Deux furtives larmes .*

*Soudain, d'un œil hagard, il regarda les cieux
Et, voyant s'assombrir le soleil radieux
Et la tranquille mer devenir trouble et noire,
Il sentit, en son cœur, le désespoir rugir,
L'effroi se courroucer, la tempête mugir,
Et poussa, frémissant, dans tout le territoire,
Ce cri de victoire :*

*« Halle - là ! c'est assez ! malfauteur couronné,
L'heure de la vengeance a partout résonné.
En face d'un tyran il n'est point de rebelle.
Nous saurons le briser, sanglant épouvantail,
Et choisir un plus digne au nouveau gouvernail
De cette nation qu'une charte formelle
Peut rendre si belle .*

*L'admirable Nadji, l'énergique Rahmi,
Ce fulminant Cherkef, l'actif Kiazim Nami,
L'ardent Riza Terfik et puis, de cette école
Et de vos rangs sorti, cet habile mentor
Du parti Jeune Turc, ce Djavid au cœur d'or,
A l'immense savoir, Djavid dont la parole
Vaut un protocole,*

*Et tant d'autres encore, à la bouillante ardeur,
Qui veulent voir briller d'une vive splendeur,
Le pays qu'on chérît avec idolâtrie,
Et dont le seul désir, la seule ambition
Et l'unique labour sont pour la nation,
Afin qu'on puisse dire avec coquetterie :
Voici ma Patrie !*

*Où, roi : la Patrie ouverte à tout espoir.
Le peuple sait dès lors son droit et son devoir
Et peut crier d'un ton magnifique et sonore :
« Venez tous admirer mon horizon vermeil,
Venez tous admirer le sublime reveil
De la Liberté sainte et comment vient d'éclorre
Ma splendide aurore ! »*

*Voyez encor là-bas, flotter sur le rempart,
Ces deux frères conteurs, bicolore d'étendard
Qui rappelle à vos yeux la glorieuse page
Que vous venez d'écrire en pays ottoman
Et qui, dans l'avenir, aux libres fils d'Osman
Répètera comment une nation sage
Vainquit l'esclavage .*

*C'est ce drapeau qui vous conquît la Liberté !
C'est ce drapeau qui vous donna l'Égalité !
C'est ce drapeau qui fait l'amour de la Patrie !
Saluons-le donc tous avec un noble orgueil !
Et vous, Européens, gardez-lui bon accueil :
C'est le drapeau sacré, la bannière ennoblie
De la Jeune Turquie !*

Eug. A. Chevallier

Pièce lue le 1er 14 Décembre 1909, vingt-cinquième
anniversaire de la fondation de l'École Fézié

Selanik'teki Fezviye Mektebi Kızlar Bölümü Binası

Kaynak: Mert Sandalcı, Feyz-i Sıbyan'dan Işık'a, Fezviye Mektepleri, İstanbul 2005 sf51.

EK-1:

"Fezviye Mektebi

Tevzi'-i mükâfat ve yirmi beşinci sene-i devriye;

Şehrimiz mekâtib-i hususiyesi arasında en mümtaz ve en güzide bir mevki' iktisab eden Fezviye Mektebi'nin geçen gün tevzi'-i mükâfat ve yirmi beşinci sene-i devriye merasimi kâmil-i ihtişam ve tantana ile icra olundu. Mekteb, bayraklar, levhalar, halılar, tıflaneler, el işleriyle mükellef ve müzeyyen bir sahne-i bedai haline ifrağ edilmiş, mektebin salonu merasime tahsis olunmuş idi. Sanayi mektebinin bir bando-muzıkası da ahube-i latife ile telviz-i semai ediyordu.

Esna-ı resimde vali-i vilayet İbrahim Bey Efendi ve muhterem ve muazzez kumandanımız Hadi Paşa Hazretleri, maarif ve umur-ı ecnebiye, adliye müdürleri vesair rical-i memurin-i hükümet ile Selanik'imizin iftihar ettiği en sevimli zabıt simaları, umum-ı ecnebi konsolosları Alyans Fransez, reis-i muhterem, eşraf-ı memleketten birçok zevaat-ı muhtereme esbat-ı vücud eylemiş, mektebin eski mezunları ve maarifperver birçok zevaat ve şakirdan geniş salonu büsbütün doldurmuştu.

Resme (tertibe) saat dört buçukta ibtidar edilmiş, Lebibe namında bir hanım kız tarafından gayet latif müesser bir seda ile bir aşr-ı şerif tilavet edilmiş, onu müteakib encümen

namuna azadan Rıza Efendi tarafından selis ve belîğ bir ifade ile irad-ı nazik olunmuştur. Rıza Efendi nutkunda mektebin şu yirmi beş sene içinde geçirdiği safahatinden bahs eylemiş, encümenin mesaisini ve bir lisan-ı şükran ile de memleketimizin istidad-ı maarif ve terakkisini zikr eylemiştir. Atide mekteb hakkında izahat ita olunacağından bu müstesna nutku da hülâsa ve icmale çalışacağız.

Nutukdan sonra mektebin şakirdanından mürekkebe bir mahfil-i musiki tarafından marş-ı padişahi terennüm ve bunu müteakip de küçük hanım efendiler tarafından milli şarkılar teğani edilmiştir. Tevzi'-i mükâfat merasimi bir mektebin teşhir-i mesai isminden başka bir şey olmamakla bu iki misal ile mektebin heyet-i tedrisiyesinin teğani ve musikiye, sanayi-i nefisenin bu mühim ve fakat mühim olduğu kadar maa't-teessüf henüz bizde müstağrik ve menam olan şubatına ne kadar ehemmiyet verdiklerine ve hakikaten kemal-i muvaffakiyetle istihsal-i semerat edildiğine dair hazurunda bir kanaat-ı vicdaniye tevellüd eylemeğe muvaffak olmuşlardır.

Milli şarkılardan sonra Fuad Efendi isminde küçük bir efendi tarafından La patri (vatan) namında Fransızca müesser bir şiir kırat edilmiş, müzehher takdirat olmuştur. Fuad Efendiyi müteakip Hayreddin Efendi tarafından (şanlı orduya) unvanlı latif şiir umumun takdirat-ı mahsusa arasında kıraat olmuştur.

Bu sıra mektebin eski bir şakirdi müdürü olan maliye nazırı fazıl-ı şehir [ünlü] Cavid Bey Efendiden gelmiş telgrafi Rıza Efendi mukarrer alkışlar arasında kıraat eyledi.

Selanik'te Feyziye mektebi encümenine; yirmi beşinci sene-i devriyesini kutladığımız mektebimizin bu yevm-i seddine birlikte bulunmaktan mütevellid tesiratımı bu telgrafnameye tevdi ediyorum. Rebi' asırdan beri bu mektep için ne kadar büyük zahmetler, fedakârlıklar ihtiyar eyledikten sonra istida-ı şakird sonra müdür sıfatıyla herkesten ziyade vakıf olduğumdan sizi bu vesile-i iftihar-ı averle bütün samimiyet-i kalbimle tebrik eyliyorum. Hayatımın en asude en tatlı senelerini dâhilinde geçirdiğim bu müessesenin memleketimize daima nafi olması temenniyatını sizlerin temdi-i muvaffakiyetiniz niyazatına tevdi ederim.

Maliye Nazırı

Mehmed Cavid

Bundan sonra mektebin kadim muallimlerinden ve memleketimizin her cihetinde yüzlercesine şakird yetiştirerek şehrimizin lisan-ı fransevi tahsili hususunda mütenahenli dinlemeğe sayan olan möşyo şövalye Fransızca bir nutuk irad etmiş terakkiyat-ı fikriye-i beşerin ne kadar büyük bir amel-i medeniyet ve takamil olduğunu binlerce adile-i tarihiye ile isbat ettikten sonra (jön Türkiye) karşı yazdığımız müesser ve bi-baha bir şiiri kıraat eylemiş ve bilahare bu şiirin matbu nüshaları sükûruna birer hatıra olmak üzere tevzi' ve hediye edilmiştir.

Muallim-i muhteremin bu muazzam konferansını müteakib Nejad Efendi tarafından (Şiller (Schiller) ve Göte'ye (Goethe) Hitab) ismindeki almanca manzume gayet latif bir tavır ve ifade ile kıraat olunmuştur.

Nejat Efendi'yi müteakip bir küçük efendi, Saib Efendi (Haftiye) ismindeki mazhun bir monologu umumun handeleri, takdiratı arasında kamil-i muvaffakiyetle kıraat eylemiş ve evza' u etvarında irae ettiği kadr u hissiyat ile hakikatten mucib-i hayret bir teknil irae eylemiştir.

Badehu küçük pek küçük bir kızcağız, mektebin heyet-i tedrisiyesiyle bir temsil-i mesaiyesi gibi kabul olunabilecek kadar muvaffakiyetle, hiç intizar olunamayan evza' ve harekât-ı laykesiyle Fransızca bir monolog söylemiş ve bu pek küçük hanım efendiyi müteakip yine Nejat efendi şair-i mukadder Tevfik Fikret beyin (Asker Geçerken) manzumesini bir zevk-i meshur ve sahir ile kıraat eylemiştir.

Mabide (Ayşe Hanım) namında bir küçük hanım Fransızca olarak (çok küçük) monologu kıraat eyledi. Küçük hanımın esbat ettiği kudret-i kıraat bütün hazzurunu mütehayr etmiştir. Tavırlarında bir müstesnalık, bir zevk-i sanat, fevkalade bir istima' ad kıraat var, denebilir ki Ayşe hanım Feyziye mektebi inas kısmının bir nutuke-i bi-amani, bir ati'i, bir ümididir. Böyle müstesna talebeler yetiştiren bir mektebten istikbal için çok beklemekte ve çok nidalık hissetmeğe hakkımız vardır.

Ayşe Hanım mükerreren alkışlara, handelere, takdirlere nail olmasa ve nihayet bir alkış yağmurunu altında soğukluğunu ikmal etmiştir.

Ayşe hanımı müteakiben İlhami (İttihad) hakkında belîğ ve müstesna bir sahife-i fikriyeyi hakikaten bir nutuka layık evza' ile kıraat ittihade aid mütalaatına bir misal olmak üzere de Abdülhak Hamid Bey'in Tarik bin. Ziyad namındaki meşhur eserinden garbilerin bütün muvaffakiyatı, ittihad-ı millileri sayesinde husul bulduğunu irae eden bir sahneyi vazı inzar edeceklerini ihbar ve filhakika bu sözler biter bitmez sahne üzerinde garb elbiseleriyle ve'l-havaile ile, Vahid, Halid, Osman, Ferid efendiler ahz-i mevki etmiş ve cidden bir sanatkara layık bir maharetle ifa-yı vazife eylemişlerdir, bu sahneye İlhami Efendinin mütalaatı hitam vermiş, ve cidden pek zi-i hayat bir misal irae ve istişhat etmiştir.

Bunu da müteakip Saib Efendi Fransızca (Küçük Mütecessis) ismindeki hasbihali iradı nail-i takdir olmuşdur. Tevfik Fikret'in gayr-i matbu bir şiir-i müstesna ve kıymettarı olan (Tarih) manzumesini Osman efendi kıraat etmiş, birçok alkışlara mazhar olmuştur.

(Tarih) manzumesini müteakip Kudret Efendi tarafından (Korkak) namındaki hasbihal kıraat edilmiştir. ve Kudret efendi vazifesini o kadar muvaffakiyetle ibka etmiştir ki, huzzar kahkahalarla takdir-i hevân olmuşlardır.

Badehu küçük hanımlardan mürekkep bir heyet-i müntehabe-i terennümiye sahneye çıkmış, hürriyete ait harareti şarkılar arasında bir temsil-i hürriyet şeklinde bir hanım efendi çıkarak kamil-i azimetle etrafta fikran ve şarkılar bitince bir ifade-i ateşin ile lisan-ı hürriyetten bir nutku müthiş-i belîğ kıraat eylemiş, nutku hitam bulunca Necmeddin efendi sahneye çıkarak melike-i hürriyete karşı bir meşhuriyet-i mümtaz ve bir heyecan-ı hakiki ile Kemal beyin bir eserini okumuş, bu sırada hürriyet şarkılarına başlayarak hazurunun takdirleri, alkışları, hayretleri, Tahsinleri arasında çekilmişlerdir. Bu sırada valide sınıfında bulunan küçük hanımcıklar mızıkaya adımlarını terfik ederek sahne üzerinde dansa başlamışlar ve umumi alkışlara mazhar olmuşlar. Huzzara şekerlemeler dağıtılmış, diğer taraftan müzika

telziz-i semah iderken hazurun-ı umum mekteb şakirdanının takım takım iksam ederek teşkil ettikleri bölükleri ve sonra askeri ve jimnastik talimlerini kâmil-i takdir ile seyretmiş ve bununla resme hitam verilmiştir.

Bu merasimi bir terkib ile tevzif ve hülâsa etmek lazım gelirse; "ciddi bir şeyin semeresi olan fevkalade ve müstesna beraber muvaffakiyet" lazım gelecek. Bu ciddi sa'yı tamamiyle takdir edebilmek için feyziye medrese-i irfan ve terakkisinin yirmi beş seneden beri geçirdiği safhası mücminlerinin fedakârlıklarını heyet-i tedrisiyesinin mesai-i mütemediyesini bilmek lazım gelir ki, gelecek nüshamızda bundan bahsedeceğiz.

Selanik'te bulunan Feyziye mezunları tarafından 1 kanunievvel 320 tarihinden itibaren "Selanik Feyziye Mezunları Cemiyeti" namıyla bir cemiyet tesis edilmiştir. Cemiyetin maksad-ı tesisi mektebe ihtiyacat-ı ihbare-i fenniyyeye tatbiken mükemmel bir mektep inşa ve ihda etmektir. Heyet tamamıyla tesis etmiş ve işe mübaşeret etmiştir. Maliye nazırı Cavid Bey mektep mezunları meyânında bulunduğundan ekseriyet ara ile mezunların cemiyetinin reis-i umumisi ihtisab edilmiştir.

Vali-i vilayet İbrahim Bey Efendi ziyafete riyaset eylemişlerdir. Yemeğin hitamında mezunların cemiyeti namına Halil Rauf Efendi uzun bir nutuk kıraat eylemiş ve nutkuna sürekli alkışlarla hatime verilmiştir. Nutku müteakib Rauf Efendi o sırada maliye nazırı Cavid beyden gelen suret-i zirde muharrer telgrafları okuyunca nihayetsiz alkışlar adeta yemek salonunu sarsıyor zan olunurdu.

Selanik'te Feyziye Mektebi Mezunları Muhteremesine;

İki sene evvel tasavvur ettiğim bu içtimadan mahrumiyete pek müteessirim. Bu teessürümü tahfif eden bir şey varsa o da kalben sizlerle beraber olmaklığımdır. En kuvve-i rabıta-i samimiyyeyi teşkil eden mekteplilik hissiyatıyla tamamen mütehasıs olan ruhumun amel ve temenniyat-ı ehvasını size kadar isal eyley ve sizlerden de bir hatıra-i muazzenin tebci için keşide edilen bu ziyafette beni der-hatır eylemenizi rica ederim kardeşlerim.

Maliye Nazırı

Mehmed Cavid

Badehu sırasıyla Enver İsmet ve Doktor Nami efendiler tarafından nutuklar kıraat edilmiş, hepsi de alkışlara mazhar olmuştur.

Artık sıranın kendisine geldiğini anlayan vali-i vilayet İbrahim Bey Efendi kıyam edip irticalen gayet beliği bir nutuk kıraat eylemişler, Feyziye mektebinin 25 seneden beri idare-i müstebidenin tazyik ve ittisafı altında yorulmak bilmez bir metanetle gösterdiği gayret ve sebatı ve bu suretle yetiştirdiği genç dimağların hürriyetin istihsalinde pek mühim roller oynadıklarını ve binaenaleyh encümen-i mektebin bu azim ve metaneti alkışlara seza olduğunu beyan ile maarif-i osmaniyyenin terakkisi hususunda olan arzularını mektebin ihtiyacı olan bir binayı mektebe heba etmek suretiyle isbat edeceklerini dermian buyurmuşlar

sürekli alkışlara mazhar olmuşlardır. *Badehu encümen namına Rıza Efendi tarafından belîğ bir nutuk irad edilmiş ve nutk-ı mühimi müteakip (Vatan Kurbanları) namındaki piyes talebe tarafından sahnede vaz-ı inzar edilmiş ve kâmil muvaffakiyetle ikmal olunmuştur. Aza-yı encümen mezûnin, muallimin, şakirdan, huzzar, rical-i memurin bu geceli, gündüzlü irfan ve terakki bayramının kalplerinde terk ettiği ezvak-ı bi-nihaye ile mütehasıs oldukları halde nısf-ül-leyl [gece yarısı] kadar inrar evkat eylemiş ve bir samimiyet-i mütekabile, bir mahzuziyet-i mesude arasında hitam verilmiştir.*"¹⁵

EK-2:

"GENÇ TÜRKİYE"¹⁶

Chevalier'den Hatıra

Dalgaların ebediyen mavi olan bu denizin büyüleyici ve kumlu kıyılarına çömelmiş Türk, bitkince yaşlı kafasını eğiyordu. Solgun, hareketsiz, değerini unutmuş, hastalıktan ve acıdan yıkılmış gözüküyordu, oysaki ruhundan hazır ve şiddetli bir fırtına fıskırıyordu.

Oradaydı, sessizdi, o sakin ve belki de canlı suyun önündeki talihsizliği onu dehşete düşürmüştü. Boyunduruk bir canı iktidarın altında bükülüyordu ve onun uzun zamandır süren kötülüğünün ebedî olacağını hissediyordu. Sadece bir yolu vardı: ölmek ya da yok olmak, ya da daha iyisi... Yeniden doğmak.

Aklın sönebileceği üzgün ufuğa baktıktan sonra, telaşlarını itmek ister ama nafile ve çaresiz, en zavallı ağırlara kurban olmuş ülkesine acır, bedbahtlıklarına haykırır ve kirpiklerinin üzerinde iki sihir gibi parlayan iki gözyaşı görülür.

Ansızın, donuk bir bakış ile gökyüzüne bakar, ışık saçan güneşin kararmasını, sakin denizin bulanık ve siyaha dönüşmesini görmekle beraber, kalbinde umutsuzluğun kükremesi, ürküntünün öfkelenmesi, fırtınanın böğürmesini hisseder ve titreyerek bütün ülkede bu zafer çılgını atar:

"Dur! Yeter! Hükmeden canı, intikam vakti her yerde cınladı. Bir zorbanın önünde hiçbir asi yok ama seni yıkmasını biliriz, seni kanayan korkuluk. Kesin bir anayasanın daha güzel yapabileceği bu ulusun yeni dümenine daha layık olanı seçebilir.

Gerekirse ölürüz ama artık senin karanlık suçlarının yıkıcı etkilerine maruz kalmayacağız; utanç, sürgün, esaret ve ıstırap yok! Senin tahammül edilemeyen Yıldız'ını rüzgâra atacağız ve üzerine ulusal ilerlemeyi dikeceğiz çünkü yüreğimizde kurtuluşun kesin

15 *Bahçe*, İkinci Sene Üçüncü Cilt Numara: 13, (5 Kânunuevvel 1325).

16 Fransızcadan Çeviri: Dr. Ozan Arslan.

güvencesi var.

Ve siz, uşaklar, hafiyeler, duraksız bozucular, öldürücü hükümdarın utanmaz rüşvetçileri: hepiniz suç ortağısınız, titreyin ey iftiracılar sürüsü, siz ki bu güzel imparatorlukta her şeyi soydunuz, her şeyi lekelediniz, her şeyi yıktınız, her şeyi öldürdünüz, her şeyi kirlettiniz ve siz ki terörünüz sayesinde uzun süren zaferinizle dehşeti sağtınız.

Titreyin bakalım, çünkü çok yakında yürek sızlatan öfkemden harikulade darbelerimi hissedeceksiniz. Size gelince, Türk ırkınızı kurtarmak için ileri kardeşlerim, kalkın, uyuşukluğunuzu terk edin. Tek bir insan gibi yürüyelim, bütün cüretimizi şu alçak düşmanların yüzüne fırlatarak onları şaşkınlığa uğratalım.

Kimse geri çekilmesin ve ilk işarette, ani ve genel bir ayaklanmayla, Hristiyanlar ve Müslümanlar, aynı vatanseverlik aşkının sarhoşluğuyla, yeni bir kan hediye etsinler, yeni bir hayat, yeniden doğan bir çaba ve en sonunda yaşlılıklarını silkeleyerek bir başka gençlik alsınlar.

Eko kanatları üzerinde, bu ışıldayan çağrı Balkanlar'dan Ege'ye, Avrupa kıyılarından Asya kıyılarına götürülür her yerde, her ırk, oybirliğiyle, şeref ve özgürlük için iç çeker avazları çıktığı kadar, en dokunaklı yurtseverlik ezgilerinden birini haykırırlar.

Umutsuzluktan haykıran Osmanlı Milleti, belirlenen günde ayaktadır çünkü her zaman düşmekten hakkın, her zaman su çekmekten yorgundu: bu olağanüstü ve verimli çaba ile doğar Genç Türkiye, bir gün despotun dehasını çarpabildiği için kalbinden sevinç, alnında şeref ile.

O kutsal günden beri kahraman Osmanlı kendisini hem alçak hem de hor gördüren despotun boyunduruğu altında artık boynunu eğmiyor. Hakaret edenlerin önünde başını dik tutuyor. Ne cellâtlardan ne de alaycılardan çekiniyor ve zapt edilmez bir şekilde dikiliyor çünkü nefret edilen bir rejimi yıkmış olmaktan gurur duyuyor.

Ayrıca ne görüyoruz? Bu yeniden canlanan ve ayakta duran mutlu ülkenin bir ucundan diğer ucuna, her kalbin derinliğinde, gençliğin, coşkunun, aşkın ve özgürlüğün yeni usaresi; bu, korkunç rüyasından uyanan, gurur, düze ve verimli emeğe susamış Genç Türkiye'dir.

Bu gün, halk her şey hakkında tartışmak, rahatlıkla hareket etmek, geniş ışığa doğru ilerlemek olan sihirli güce sahip; tek başına başarıdan başarıya yükselebilir ve özgürlük, eksiksiz özgürlüğün yardımıyla en parıltılı zirvelere ulaşabilir.

Hiçbir cellâdından çekinmeden, bu kahraman oğlunu serbestçe alkışlayabilir: güçlü, Niyazi¹⁷, önemli Ahmet Rıza¹⁸, usta Eyüp Sabri¹⁹, yıkılmaz Enver²⁰, dürüst Talat²¹, bize

17 Resneli Ahmet Niyazi, 1873-1912.

18 Ahmet Rıza Bey, 1859-1933.

19 Eyüp Sabri Akgöl, 1876-1950.

20 Enver Paşa, 1881-1922.

21 Mehmet Talat Paşa, 1874-1921.

değerli olan Refik²², geniş ve tatlı bir sesle köleyi azat eden Havari Nazım²³, hayranlığa değer Naci²⁴, enerjik Rahmi²⁵, patlayıcı Şevket²⁶, aktif Kazım Nami²⁷, yakıcı Rıza Tevfik²⁸, ayrıca bu okul ve sizin sıralarınızdan çıkan Genç Türk partisinin becerikli kılavuzu, altın kalpli, muazzam bilgili Cavid²⁹, sözü protokol sayılan Cavid.

Tapınma derecesinde sevilen ülkeyi canlı bir ihtişamla parlamasını görmek isteyen daha birçokları var. Tek istekleri, tek ihtirasları ve tek emekleri ulus için, öyle ki bir gün hoş giden bir şekilde, işte benim Vatanım diyebilelim.

Evet, işte her umuda açık olan vatan artık ulus hak ve ödevini biliyor ve muhteşem ve çınlayan bir tonla şunu bağırabilir: "Gelin hepiniz pembenin ufkuna hayranlıkla bakın, gelin hepiniz kutsal özgürlüğün yüce uyanışını ve tanımın nasıl açtığını hayranlıkla bakın."

Orada surların üzerinde duran iki gururlu renkli bayrağın dalgalanışına bakın, o iki renkli Osmanlı Ülkesinde yazdığımız şerefli sayfaları hatırlatıyor ve o ki gelecekte Osman'ın özgür oğullarına akil bir milletin esirliği nasıl yendiğini hatırlatacak.

O bayraktır ki size özgürlüğü fetheder. O bayraktır ki size eşitliği verir. O bayraktır ki vatan sevgini yaratır. Hadi onu ulu bir kibirle hepimiz selam verelim. Ve siz Avrupalılar, onu iyi karşılayın: o kutsal bayraktır.

Bu genç Türkiye'nin kutsal bayrağıdır, soylu sancağıdır!"³⁰

Eugène A. CHEVALLIER

22 Manyasizade Refik Bey, 1853-1909.

23 Dr. Nazım Bey, 1870-1926.

24 Ömer Naci Bey, 1880-1916.

25 Mustafa Rahmi Arslan, 1874-1947.

26 Mahmut Şevket Paşa, 1856-1913.

27 Kazım Nami Duru, 1876-1967.

28 Rıza Tevfik Bölükbaşı, 1869-1949.

29 Mehmet Cavid Bey, 1875-1926.

30 14 Aralık 1909 tarihinde Fevziye Mekteplerinin kuruluşunun 25. Yılı münasebetiyle yapılan konuşma.

KAYNAKÇA

- YALÇIN, Hüseyin Cahit, "Meşrutiyet Hatıraları", *Fikir Hareketleri*, Sayı: 77, 11 Nisan 1935.
- KANSU, Aykut, *1908 Devrimi*, İstanbul, 1995, s.s.1-35.
- TEKELİ, İlhan ve İLKİN, Selim, "İttihat ve Terakki Hareketinin Oluşumunda Selanik'in Toplumsal Yapısı ve Belirleyiciliği", *Türkiye'nin Sosyal ve Ekonomik Tarihi*, Ankara, 1980, s.s.351-362.
- BLEDA, Mithat Şükrü, *İmparatorluğun Çöküşü*, İstanbul, 1979.
- MAZOWER, Mark, *Selanik Hayaletler Şehri*, İstanbul, 2007.
- ALKAN, Mehmet Ö., *İmparatorluk'tan Cumhuriyet'e Selanik'ten İstanbul'a Terakki Okulları (1876-2000)*, İstanbul, 2000.
- SANDALCI, Mert, *Feyz-i Sıbyan'dan Işık'a, Fevziye Mektepleri*, İstanbul, 2005.
- ELÖVE, Mustafa E., *Bir Demet Işık*, İstanbul, 1991.
- Bahçe*, İkinci Sene Üçüncü Cilt Numara: 13, (5 Kânunuevvel 1325), s.s.201-206.